

Dakar'ın havadan görünüşü

neli, Sudanlı ve Moritanyalılar da önemli bir yekün tutmaktadırlar. Avrupalılar ise şehrin en modern semtlerine yerleşmişlerdir. 1887'de 1556 kişi olan nüfus 1914'te 18.000'e, 1945'te 132.000'e, 1955'te de 300.000'e yükselmiştir. Altmışlı yılların sonlarına doğru 600.000 civarında olan bu rakam kırsal alanlardan şehir merkezine yönelen göç ve şehirleşme sebebiyle hızla artarak 1980'de 1 milyona, 1986'da 1.5 milyona çıkmış, 1992'de de 1.729.823'ü bulmuştur. Günümüzde Dakar'ın en önemli problemi, hızlı şehirleşme ve kırsal alanlardan gelen nüfus akınının ortaya çıkardığı konut, sağlık ve alt yapı hizmetlerindeki aksaklıklardır.

Halkın büyük çoğunluğu müslüman, % 8 kadarı hristiyan; mahallî dinlere mensup olanların sayısı pek fazla değildir. Müslümanlar Mâlikî mezhebine mensupturlar ve tasavvufa meyilleri fazladır. Ticânîyye, Kâdiriyye ve Mürîdiyye tarikatları etkin durumda olup müslüman halkın yarısından çoğu Ticânîyye'ye, geri kalanı ise diğer tarikatlara mensuptur. Her yıl binlerce kişi Mürîdiyye'nin merkezi Tuba (Dakar'ın 190 km. doğusunda) ile Ticânîyye'nin merkezi Tivauan'ı (Dakar'ın 80 km. kuzeydoğusunda) ziyaret eder. Senegal'deki tarikatların buluşma yeri olan Dakar, aynı zamanda önemli dinî müesseselerin ve eğitim kurumlarının da toplandığı bir merkezdir. Dakar Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde faaliyet gösteren Arapça bölümü, Siyah Afrika Temel Enstitüsü'ne (Institut Fondamental d'Afrique Noire) bağlı İslâm ilimleri kısmı ve Dakar İslâm Enstitüsü başlıca İslâmî ilim merkezleridir. 1963'te yapılmış olan Fas mimarisini andırır Dakar Ulucamii ile çok sa-

yıda cami, mescid ve bazı dinî kurumlar da şehirde din eğitimi faaliyetlerini sürdürürler.

1857 yılında Fransızlar'ın anakaraya çıkarak Dakar'ı işgal etmelerine kadar bölgenin en önemli yeri Gore adası idi. Avrupa-Afrika ve Afrika-Amerika deniz yolu üzerinde çok önemli bir ikmal merkezi olan bu adaya ilk önce XV. yüzyılın ortalarına doğru Portekizliler geldiler ve burayı bir üs olarak kullanmaya başladılar. Daha sonra ada Hollandalıların (1588), 1675 yılında da Fransızlar'ın eline geçti. Burada yerlilerin bulunması Avrupalılar'ın yerleşmelerini kolaylaştırmıştır. Özellikle Afrikalı kölelerin Amerika'ya sevk kapılarından biri olan Gore adası köle ticaretinin yasaklanmasıyla eski önemini kaybetti. Yerlilerin yaşadığı Yeşilburun yarımadasına Avrupalılar'ın girmeleri adaya göre daha güç ve tehlikeli olduğundan sömürgecilerin Afrika içlerine nüfuz etmeleri ancak 1857 yılında gerçekleşmiştir. Fransızlar yarımadaya çıktığında Dakar yerli Lebular'ın yaşadığı küçük bir balıkçı köyü idi. Buraya yerleşen Fransızlar köyü bir ikmal merkezi ve depolama yeri olarak kullanmaya başladılar. 1862 yılında inşa edilen limandan sonra önemli artan Dakar, kısa zamanda Batı Afrika kıyılarının en önemli sömürge merkezi haline geldi. 1890'larda ise Suriyeli ve Lübnanlı tüccarların buraya gelip yerleşmeleri şehrin ticarî hayatına bir canlılık getirdi ve ticaret sektörü kısa zamanda onların eline geçti.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Fransızlar'ın burada bir deniz üssü inşa etmeleri, ticaret ve ulaşım alanlarının yanında askerî yönden de Dakar'ın önemini artırdı. 1909'da Dakar'da, Osmanlı Devleti adına faaliyet gösterecek bir fahrî şehbenderlik kuruldu. XX. yüzyılın baş-

larında Fransız Batı Afrikası'nın başşehri haline getirilen (1902) Dakar sahip olduğu liman sebebiyle I. Dünya Savaşı yıllarında ayrı bir değer kazanmıştır. 1924'te Fransız Sudanı'nın (bugünkü Mali) içlerine uzanan Dakar - Bamako demiryolunun açılmasıyla başlayan transit ticaret, özellikle iç bölgelerde yetiştirilen yer fıstığı ve diğer ürünlerin Dakar Limanı'ndan Avrupa'ya ihraç edilmesi şehrin gelişmesine katkıda bulundu. 1957'den itibaren Senegal sömürgesinin, 1959-1960 arasında da Mali Federasyonu'nun merkezi oldu. Günümüzde Dakar, 20 Ağustos 1960 tarihinde bağımsızlığını kazanan Senegal Cumhuriyeti'nin başşehridir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, BEO, nr. 275, 437; BA, İrade-Hariciye, 22 Zilkade 1327, nr. 21; J. Beaujeu-Garnier — G. Chabot, *Traité de Géographie Urbaine*, Paris 1963, s. 22, 350, 380; M. Rémy, *Le Senegal Aujourd'hui*, Paris 1974, s. 74-75, 98-107; S. D. Brunn — J. F. Williams, *Cities of the World. World Regional Urban Development*, New York 1983, s. 267-271; M. Mahmûd Sawwâf, *İfrikîyye'l-müslime*, Cidde 1975, s. 100-112; J. D. Kesby, "Islam in Senegal", *IQ*, VIII/1-2 (1963), s. 40-50; R. C. O'Brien, "France in Senegal in the Nineteenth Century. Coastal Trade in the Four Communes", *Tarikh*, II/4, Nigeria 1969, s. 21-31; "Dakar", *EAm*, VIII, 403; "Dakar", *EBr*, V, 436-438; Amar Samb, "Dakar", *El² Suppl.* (Fr.), s. 180-184.

DAVUT DURSUN

DAKİKİ

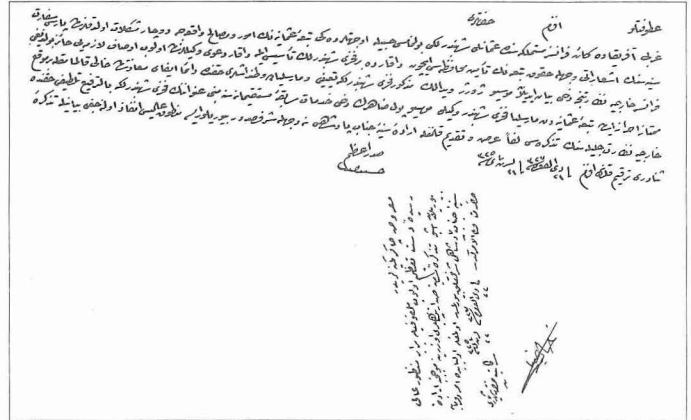
(الدقيقى)

Ebü Mansûr Muhammed b. Ahmed
(ö. 366/976 [?])

İran edebiyatında
kendisine ilk manzum şehname
yazma görevi verilen şair.

Kendisi veya ailesi unla uğraştığı için "Dakikî" nisbesini almış olmalıdır. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Bir yandan Firdevsî'nin Dakikî'nin genç

Dakar'da
fahri
konsolosluk
tesisi ve
konsolos
tayını ile
ilgili irade
(BA, İrade-
Hariciye, nr. 21)

yaşta öldürüldüğünü kaydetmesi, öte yandan Çağaniyân emirlerinden Fahrüdevle Ahmed b. Muhammed'i (ikinci ve üçüncü emirliği 951-955) övdüğü sırada en az yirmi, Sâmânî emirlerinden Mansûr b. Nûh'u (961-976) övdüğü sıralarda ise otuz yaşlarında olduğunun tahmin edilmesi, onun en erken 320 veya 330 (932 veya 942) yılları arasında doğmuş olduğu ihtimalini kuvvetlendirir. Dakikî'nin doğum tarihi gibi doğum yeri de ihtilâflıdır. İran edebiyatının ilk tezkirelerinden Avfî'nin *Lübâbü'l-elbâb*'inde (s. 250-251) Tüslu; Lutf Ali Beg'in *Âteşkede*'sinde (s. 341) Tüslu, Belhli, Buharalı veya Semerkantlı; Rızâ Kulî Han Hidâyet'in *Mecma'u'l-fuşaḥâ*' (I, 214) adlı eserinde ise Mervli veya Belhli olduğuna dair rivayetler kaydedilir. Çağdaş bilginlerden Nöldeke (*Das Iranische Nationalepos*, s. 20) kaynaklardaki bu yerlerden hiçbirini tercih etmez. İranlı bilgin Hasan Takizâde (*Firdevsî ve Şehnâme-i O*, s. 33, 49), Dakikî'nin Belhli veya Semerkantlı olduğunu kaydederek. Ancak rivayetler arasında Avfî'nin Dakikî'yi Tüslu olarak göstermesi gerçeğe en yakın olanıdır (bk. Djalal Khaleghi Mottlagh, *Isl*, LIII, 115-119). Dakikî'nin ölüm tarihi de açık olarak bilinmemektedir. Ancak Nûh b. Mansûr (976-997) tarafından bir şehname yazmakla görevlendirilmesine ve Firdevsî'nin *Şehnâme*'sini yazdığı sırada (370-371/980-981) Dakikî'nin kölesi tarafından öldürülmüş olduğuna bakılarak bu olayın 366-370 (976-980) yılları arasında vuku bulduğu söylenebilir.

Firdevsî, Dakikî'nin gençliğinde kötü huylu olduğunu ve dünyadan bir türlü memnun kalmadığını, bu niteliklerini öldürülünceye kadar da sürdürdüğünü belirtir. Bazı bilginler (Nöldeke, s. 20; Ethé, *Târîḥ-i Edebiyyât*, s. 29), "Dakikî çâr haslet ber-güzîdest / Begîti ez heme hûbî vü ziştî / Leb-i yâkût-reng ü nâle-i çeng / Mey-i hûn-reng ü dîn-i Zerdüşti" (Dakikî dünyadaki bütün güzellik ve çirkinliklerden dört şey seçmiştir: Yakut renkli dudak, çenka nağmesi, kan renkli şarap ve Zerdüşti dini) rubâisine bakarak onun Zerdüşti olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu konuda Browne (*LHP*, I, 459-462) "dîn-i Zerdüşti"yi şarap içme biçiminde yorumlamak suretiyle daha ihtiyatlı davranır. Schaefer (*War Daqiqi Zoroastrier*, s. 288-303), bu rubâînin Dakikî'nin Zerdüşti olduğunu göstermeyeceğini, zira babası müslüman bir ad taşıyan, cennet ve hürirlerden söz eden bir kişinin Zerdüşti olamayacağını haklı olarak ileri sürer. Ona göre bu rubâî, Sâmânîler döneminde başlayan eski İran

tarih ve geleneklerine karşı duyulan romantik sevgi sonucunda söylenmiş fan-tezi kabilinden bir sözdür.

Genç yaşta öldürülmüş olmasına rağmen oldukça bol şiir yazdığı anlaşılan Dakikî'nin yazdıklarından pek azı günümüze gelebilmiştir. Çeşitli tezkirelerde (*Lübâbü'l-elbâb*, *Âteşkede*, *Mecma'u'l-fuşaḥâ*), tarih kitaplarında (*Târîḥ-i Beyhakî*), edebî sanatlarla ilgili eserlerde (*Tercümânü'l-belâğa*, *Ḥadâ'îku's-sihr*, *el-Mu'cem*) ve sözlüklerde (*Luğat-i Fûrs*, *Bahrü'l-garâib*) onun kaside ve gazellerinden parçalara yer verilmiştir. Bu eserlerde rastlanan kaside parçalarının Sâmânîler'den Ebû Sâlih Mansûr b. Nûh, Ebû'l-Kâsım Nûh b. Mansûr b. Nûh, Çağaniyân emirlerinden Emîr Fahrüdevle Ahmed b. Muhammed, Emîr Ebû Sa'd Muzaffer ve Ebû Nasr hakkında söylenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Dakikî'nin İran edebiyatına en büyük hizmeti, İran millî destanı olan manzum bir şehname yazmaya başlamış olmasıdır. Kendisinden önce yazılmış olan mensur şehnamelerden üçüncüsü ve en derli toplusu olan Ebû Mansûr'un *Şehnâme*'sinin, döneminde gördüğü rağbet üzerine bu eseri manzum hale getirme görevi Nûh b. Mansûr tarafından ona verildi. Ancak Güştâsb destanı ile Zerdüşti'nin ortaya çıkışını içine alan 1000 beyitlik bir bölümü (*Güştâsbname*) tamamladığı sırada Dakikî kölesi tarafından öldürüldü. Firdevsî bu 1000 beyitlik kısmı aynen *Şehnâme*'sinin baş tarafına aldı. Bu kısmın 9000 veya 20.000 beyit kadar olduğu hakkındaki rivayetler gerçekte bağdaşmamaktadır. Özellikle destan yazmakta Dakikî'den kat kat üstün olan Firdevsî'nin onun bu 1000 beytini *Şehnâme*'sine niçin aldığı sorusu çeşitli ihtimalleri akla getirmektedir. Firdevsî, Zerdüştiliği de öven bu kısmın sorumluluğunu Dakikî'ye yüklemek istemiştir. Bunu da eski İran tarihine karşı romantik bir sevgi besleyen Sâmânîler'in yerini alan Ehl-i sünnet inançlarına sıkı sıkıya bağlı Gazneliler'den çekindiği için yapmıştır. Firdevsî bir gece Dakikî'yi rüyasında gördüğünü, onun kendisine, "Bu 1000 beyti yazacağın şehnameye al ve Mahmûd-ı Gaznevî'ye sun" dediğini nakleder. Dakikî, *Şehnâme*'de yer alan bu beyitlerdeki kuruluk ve yeknesaklığa karşılık kaside ve gazellerinde duygulu ve güçlü bir şair olarak gözükür. Bu alanda Unsurî ve Ferruhî-yi Sîstânî gibi şairler onun üslûbunu takip etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Birûnî, *Âşârü'l-bâkiye* (nşr. E. Sachau), Leipzig 1923, s. 99; Esedî-yi Tûsî, *Luğat-ı Fûrs* (nşr. Muhammed Debîr-i Siyâkî), Tahran 1356 hş., bk. Fihrist; Reşîdüddin Vavât, *Ḥadâ'îku's-sihr fi deḳâ'îki's-si'ir* (nşr. Abbas İkbâl), Tahran 1360 hş., bk. Fihrist; Avfî, *Lübâb* (nşr. Saîd Ne-fîsî), Tahran 1333 hş., s. 250-251; Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer Şehîdî), Tahran 1337, s. 341; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşaḥâ*, Tahran 1295, I, 214; Browne, *LHP*, I, 459-462; Nöldeke, *Das Iranische Nationalepos*, Berlin-Leipzig 1920, s. 20; Bedüzzaman Fîrûzanfer, *Sûḥan ü Sûḥanverân*, Tahran 1308 hş./1929, I, 12-19; H. H. Schaefer, *War Daqiqi Zoroastrier* (Festschrift Georg Jacob zum Siebzigsten Geburtstag), Leipzig 1932, s. 288-303; Ethé, *Târîḥ-i Edebiyyât*, s. 29; a.mlf., *Rûdagî's Vorläufer und Zeitgenossen* (*Morgenländische Forschungen*) Festschrift... Fleischer, Leipzig 1875, s. 57-62; Safâ, *Edebiyyât*, s. 408-419; Gilbert Lazard, *Les Premiers Poètes Persans*, Tahran-Paris 1964, II, 141-177; Hasan Takizâde, *Firdevsî ve Şehnâme-i O*, Tahran 1349 hş., s. 33, 49; a.mlf., "Meşâhir-i Şu'arâ-yi İran", *Kâve*, sy. 1-2, Berlin 1920, s. 4-5, 8, 10-12; *Yâdnâme-i Dakikî-yi Tûst: Mecmû'a-yi Sûḥanrâniḥa ve Maḳâlât be Mûnâsibât-i Meclis-i Huẓûrdâst-i Ḥazâre-i Dakikî der Dânişgâh-i Firdevsî*, Tahran 2535 şş. (1976); Wilhelm Barthold, "Zur Geschichte des persischen Epos" (trc. H. H. Schaefer), *ZDMG*, CXVIII (1944), s. 152; Djalal Khaleghi Mottlagh, "Firdausi und seine Einstellung zu Daqiqi", *ZDMG*, CXXIV (1974), s. 73-93; a.mlf., "Daqiqi's Geburtsort", *Isl*, LIII (1976), s. 115-119; H. Ritter, "Dakikî", *IA*, III, 462-464; Cl. Huart — [H. Massé], "Dakikî", *El²* (İng.), II, 100; "Dakikî", *DMF*, I, 983.

TAHSİN YAZICI

DAKKA

Bengladeş
Halk Cumhuriyeti'nin başşehri.

Burigange nehri kenarında 23° 43' kuzey enlemlle 90° 24' doğu boylamı üzerinde yer alır. Doğuda Gandaria banliyösünden batıda Nevabganj diye adlandırılan bölgeye ve kuzeyde de nehir kenarından yaklaşık 16 km. uzaklıktaki Fongî kasabasına kadar uzanır.

Yaygın kanaate göre adını bölgede yetişen ve "dhāk" denilen bir ağaçtan almıştır. Bir Bâbürlü yerleşim merkezi olarak görülen Dakka'nın tarihî kayıtları İslâm öncesine kadar uzanır. Cihangir zamanında Bâbürlü İmparatorluğu'nun Bengal eyaletinin (Sûbe-i Bengal) valisi olan ve bugün de önemli ticaret merkezlerinden birine ismi verilmiş bulunan İslâm Han, 1608'de Racmahal'de eski kalelerin yer aldığı kesimi imar ederek kendine merkez yaptı ve şehre Cihangirnagar adını verdi. Şehrin tarihi bu aşamadan sonra yedi ayrı safhaya ayrılabilir.